
GYORS TÉNYKÉP

A REGIONÁLIS VERSENYKÉPESSÉG NÖVELÉSÉNEK LEHETŐSÉGEIT VIZSGÁLÓ KUTATÁSOK AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓBAN

(A Research into the Possibilities of Raising Regional Competitiveness in the North Great Plain Region)

RÓFI MÓNICA – HAJDÚ ZITA – MOHÁCSI MÁRTA –
NAGY JÁNOS

Kulcsszavak:

regionalitás, versenyképesség, felsőoktatás

A „régiók Európájaként” önmagát meghatározó Unióhoz csatlakozó Magyarországon is létrejöttek a regionális támogatások alapegységei, a tervezési statisztikai nagyrégiók (NUTS2). A fejlesztési források hatékony allokációjának és felhasználásának igénye magával hozta a régiófejlesztés tudományos megközelítését is. Szellemi műhelyek keresik a válaszokat a régió fejlesztésére, a fejlődést befolyásoló tényezők és szereplők meghatározására. Az Észak-alföldi régió versenyképessége növelésének lehetőségeit elemzik a Debreceni Egyetem Kerpely Kálmán Doktori Iskolájának fiatal kutatói az eredményeiket bemutató tanulmányban.

Formálódó Tudományos Műhely

A Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja és a Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma közötti sokoldalú tudományos együttműködés egyik eredménye a Kerpely Kálmán (jogelőd Interdiszciplináris Agrár- és Természettudományok) Doktori Iskola keretei között formálódó, a regionalitás kérdéseivel foglalkozó kutatócsoport. Az elmúlt négy évben született doktori értekezések témája az Észak-alföldi régió szerepének, versenyképességének vizsgálata, a régió fejlődését biztosító hatások elemzése volt. A kutatások alapja az a felvetés, hogy a régiók versenyképességének megteremtésében a tudásközpontok meglete, szerepe nélkülözhetetlen. Az Észak-alföldi régiót az EU legelmaradottabb régiói között tartják számon, annak ellenére, hogy európai színvonalú felsőoktatási intézmény, kutatóegyetem működik a központjában. A társadalmi és gazdasági fejlődés számára nélkülözhetetlen emberi tőkét a szervezett oktatás, a felsőoktatás állítja elő (*Majó* 2000). A felsőoktatási intézmények megítélésében egyre növekvő

mértékben és hangsúllyal kapnak figyelmet a pályakövetési vizsgálatok eredményei, az intézményeket körülvevő térség vállalataival kialakított kapcsolat.

A Doktori Iskolában végzett kutatások kiterjednek a munkaerőpiac mindkét oldalának megkeresésére, a felsőoktatásból kibocsátott munkavállalók elhelyezkedési vizsgálataira, valamint a munkáltatók elvárásainak, tapasztalatainak elemzésére. Jelen tanulmány keretei között a Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centrumában végzett diplomások elhelyezkedési visszajelzéseihez kapcsolódó eredményeket, valamint a centrummal együttműködő vállalatok, szervezetek körében végzett kutatások eredményeit ismertetjük.

Néhány gondolat az Észak-alföldi régióról

Az Észak-alföldi régió (melyet Jász-Nagykun-Szolnok, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye hármasa alkot) Magyarország egyik halmozottan hátrányos helyzetű régiója. Országos viszonylatban mérsékelt gazdasági aktivitás jellemzi, amely alapvetően a gazdaság alacsony teljesítőképességében rejlik. Ez mutatkozik meg abban is, hogy az egy főre jutó GDP tekintetében a régió az utolsó helyek egyikét foglalja el Magyarország régióinak sorában. Egy térség versenyképességét nagymértékben befolyásolja a régióban élők gazdasági aktivitása, melynek megítéléséhez nemcsak a foglalkoztatottság mértéke és aránya, hanem szerkezete, valamint a munkanélküliségi helyzet elemzése biztosíthat támpontokat (*Vincze-Rőfi* 2005). A kilencvenes években, az észak-alföldi térségben is tömegesen szűntek meg a munkahelyek, a népesség gazdaságilag inaktív hányada nőtt. Az elmúlt 10 évben Magyarországon folyamatosan csökkent a munkanélküliség, azonban regionális szinten mutatkoznak eltérések. A gazdasági átalakulás térségenként rendkívül egyenlőtlen módon ment végbe, így a régiók között jelentős munkaerő-piaci különbségek alakultak ki, melyek az utóbbi években folyamatosan nőttek (*Laky* 2004). Sajnos, a legalacsonyabb szintű foglalkoztatottsági adatok az Észak-alföldi és az Észak-magyarországi régiókat jellemzik. A foglalkoztatottak képzettségi struktúrájának alakulása világosan jelzi, hogy a modernizálódó gazdaságnak minőségi munkaerőre van szüksége.

Az oktatás nyújtotta lehetőségek mellett egyre nagyobb jelentőséggel bír a kutatás-fejlesztés, ami elsősorban a felsőoktatási intézményekhez kapcsolódik, de egyre nagyobb hangsúlyt kap a vállalatokkal kialakított együttműködés is. A régióban a kutató-fejlesztő helyek száma, a kutatásokra fordított összegek nagysága országos viszonylatban is jelentős. Az oktatási, képzési rendszer és a gazdaság közötti megfelelő kapcsolatok hiánya miatt az oktatási, képzési rendszerből kilépők képzettségének szintje és jellege (a képzés struktúrája) nem felel meg a munkaerő-piaci elvárásoknak. Hiányoznak a rendszerből a gazdasági környezethez alkalmazkodó, fejlődőképes szakképző intézmények. Ezért minden régiónak és a benne található felsőoktatási intézménynek foglalkoznia kell az oktatásból a munka világába történő átmenet hatékonyabbá tételével és a munkaerőpiac szereplőinek véleményével, igényeivel

(Rófi 2006). Az Észak-alföldi régió mindhárom megyéjében található felsőoktatási intézmény: Szolnokon és Nyíregyházán főiskola, ez utóbbi megyeszékhelyen kettő is (Nyíregyházi Főiskola, Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola), Debrecenben pedig egy állami egyetem (Debreceni Egyetem, melynek karai működnek Nyíregyházán és Hajdúböszörményben is), valamint egy egyházi fenntartású egyetem (Debreceni Református Hittudományi Egyetem) és egy főiskola (Kölcsy Ferenc Református Tanítóképző Főiskola). A Szolnoki Főiskola egyik kara Mezőtúron folytatja tevékenységét.

A Debreceni Egyetem hazánk egyik legrégebben, folyamatosan működő felsőoktatási intézménye, stabil gazdálkodása megteremti a biztos hátteret a kimagasló szakmai munkához, az oktatás, kutatás területén elért eredményekhez. Az egyetem – benne az Agrár és Műszaki Tudományok Centruma – a régió kutatás-fejlesztési potenciáljának is meghatározó bázisa. Az Észak-alföldi régió a magyar agrárgazdaság és vidékfejlesztés szempontjából stratégiai területet képez, melyben a 140 éves múltú visszatekintő agrár felsőoktatás és kutatás szerepe kiemelkedő (Baranyi-Nagy 2008).

Diplomások elhelyezkedési esélyei a régióban

Kérdőíves kutatás segítségével elemeztük a Debreceni Egyetemen 2000–2005 között végzett hallgatók elhelyezkedési tapasztalatait, véleményét. A vizsgálatba a Debreceni Egyetem azon karainak a hallgatóit vontuk be, akik olyan karokon végeztek tanulmányaikat, amelyek illeszkednek a Bolognai-folyamat rendszerébe, így az egyetem 15 karából 11-re terjedt ki a vizsgálat. A 2005. december – 2006. február között készült felmérésben 4731 db kérdőívet küldtünk ki, amelyből 1314 értékelhető érkezett vissza. Az eredmények megbízhatósága érdekében azokat a karokat vizsgáltuk, amelyek esetén a beérkezett kérdőívek aránya meghaladta a 20%-ot. A minta elemszáma N=1172 lett. Jelen tanulmány keretei között a Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centrumához tartozó két kar, az Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar (AVK) és a Mezőgazdaság-tudományi Kar (MTK) eredményeit ismertetjük. Az AVK-n elsősorban a gazdasági élet szélesebb területén is alkalmazható ökonomiai jellegű képzés folyik. A Kar a pénzügy, számvitel, kereskedelem, marketing, turizmus, vendéglátás, gazdálkodás, vidékfejlesztés, informatika és szakigazgatás tudományterületein folyó szakemberképzéssel a jelenkor kihívásainak igyekszik megfelelni.

Az MTK-n a klasszikus agrártudományok, a környezetgazdálkodás, élelmiszerfeldolgozás, a kertészet, a természetvédelem, a vadgazdálkodás, hulladékgazdálkodás, a gyógy- és fűszernövény-termesztés, ménegazda, logisztikai műszaki menedzsment-asszisztens, nemzetközi szállítmányozási és logisztikai szakügyintéző szakon tanulhatnak a diákok.

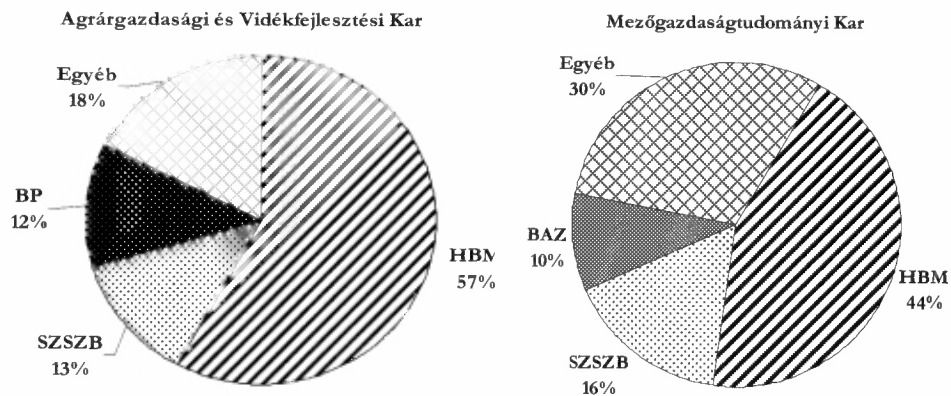
A régiók fejlesztésének elősegítését szolgáló regionális tudásközpontok alapját képező felsőoktatási intézmények feladata nemcsak a jelentkezők igényeinek kielégítése, és a számukra kedvező képzési kínálat biztosítása, hanem a végzett hallgatók

munkaerő-piaci elhelyezkedésének segítése, a sikeres karrierhez szükséges szakmai tudás és gyakorlati ismeret elsajátíttatása. A munkaerőpiacon kialakult erős területi különbségek továbbra is fennmaradtak. Míg Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön a foglalkoztatottsági ráta 2001-ben nem érte el az 50%-ot, és a munkanélküliségi ráta 8% körüli volt (egyes kistérségekben megközelítette a 20%-ot), addig Közép-Magyarország, valamint Közép- és Nyugat-Dunántúl foglalkoztatottsági rátája 60% körül alakult, munkanélküliségi rátája pedig alig haladta meg a 4%-ot (*Regionális...* 2003).

Megvizsgáltuk, hogy a végzett hallgatók melyik megyében helyezkednek el a legnagyobb arányban (*1. ábra*). Az AVK végzettjei közel 60%-ban tudtak Hajdú-Bihar megyében munkát találni, az MTK diplomásainál ez az érték 40% körüli.

1. ÁBRA

*A végzett hallgatók elhelyezkedési aránya megyék szerint
(Rate of Employment of Graduate According to Counties)*



Forrás: Rófi (2006).

Karonként elemezve az eredményeket, megállapíthatjuk, hogy az AVK-sok több mint 50%-a Hajdú-Bihar megyében helyezkedik el, míg közel azonos arányban találnak munkát Budapesten és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (12–12%). Az MTK hallgatói Hajdú-Bihar megyén kívül Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében helyezkedtek el, az arányokat tekintve különböző mértékben, amely egyértelműen igazolja a régió választását.

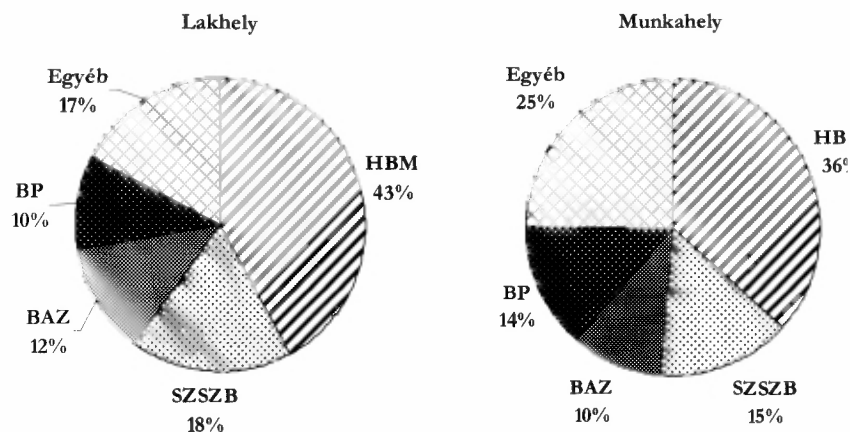
A végzetek egyetemi tanulmányaik alatt állandó lakcímként megjelölt lakhelyre vonatkozó adatait összehasonlítottuk a munkahelyre vonatkozó válaszokkal (*2. ábra*). A két kategóriában a megyék sorrendje azonos, csak Budapesten nő (13,7%) az állást talált végzett hallgatók aránya. A megkérdezett diplomások több mint fele (54,5%) az Észak-alföldi régióban talált munkát.

Megvizsgáltuk, hogyan alakul a diplomások elhelyezkedési ideje. Azonnal vagy fél éven belül munkába állt az AVK-s hallgatók 82,8%-a. Az MTK-s hallgatók 70%-ának sikerült azonnal vagy fél éven belül elhelyezkednie. Az elhelyezkedés gyorsaságát illetően nehezebb helyzetben az MTK hallgatói vannak, hiszen végzett-

jeik több mint fele nem tud azonnal elhelyezkedni, és 18,52% az egy év múltán is állást keresők aránya. Az AVK hallgatóinak csak egytizede nem talált munkahelyet. Ha a kapott eredményeket összevetjük az elhelyezkedés helyére vonatkozó eredményekkel, megállapíthatjuk, hogy azok a hallgatók helyezkednek el lassabban, akik az Észak-alföldi, Észak-magyarországi térségben keresnek megélhetést. A végzetek több mint fele talál munkát diplomájának megfelelő területen az MTK hallgatói közül. A két agráros kar közül az MTK-n végzetek helyezkednek el a legtöbben (30,25%) nem a végzettségüknek megfelelően, míg az AVK-s diplomások 31,7%-a talál munkahelyet részben az alapidiplomájának megfelelő területen.

2. ÁBRA

*A végzett hallgatók megoszlása lakhely és munkahely szerint, megyei bontásban
(Rate of Students According to Residence and Workplace in Various Counties)*



Forrás: Rófi (2006).

A felsőoktatási intézménybe jelentkező diákok pályaválasztásuk során a „mi szeretnék lenni”, míg diplomaszerzést követően a „mi lehetek” kérdésre keresik a választ. Fontos, hogy az elhelyezkedni akarók képzettségi szintje és a munkáltatók erre irányuló elvárásai mennyire állnak összhangban egymással. A kereslet és a kínálat között „elcsúszás” tapasztalható, amely részben a felek közötti jobb információ-áramlással, részben a képzettségi struktúra korrekciójával – a gazdaságfejlesztés céljaihoz és irányaihoz igazításával – javítható (Kakukné 2002).

A régióban működő vállalatok által elvárt kompetenciák

Az állandó változások mindenkitől gyors reakciót igényelnek és felértékelik az információt, a tudás szerepét. Az a szervezet, munkavállaló vagy régió lesz versenyképes, amely az adott terület legfontosabb, vagy számára leghasznosabb információit alkalmazza. Ma ez fokozottabban indokolt, mivel a közép- és felsőfokú

oktatás huszadik század végén tapasztalható expanziójának eredményeképpen napjaink munkaerőpiacára a korábbinál nagyobb mennyiségű, magasabban képzett munkaerő kerül, ami a mennyiségi előrejelzéseken kívül felértékeli a minőségre és a konkrét elvárásokra vonatkozó, minél korábbi prognózisokat is. Az előrejelzések eredményei a munkaerőpiac minden szereplője számára kulcsfontosságúak.

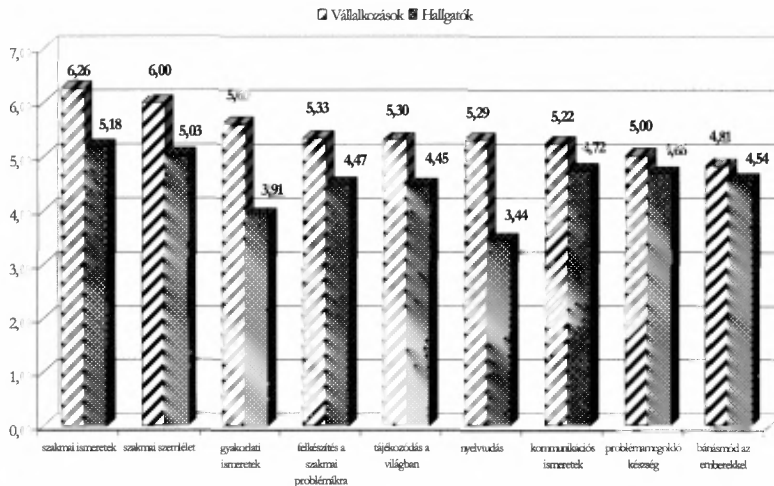
Kutatásunk a régióban agrárképzést folytató két intézmény (Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Főiskola) közül a Debreceni Egyetem Agrár és Műszaki Tudományok Centruma vállalati kapcsolatainak és a régióban működő cégeknek, a kutatás és alkalmazás kapcsolatának elemzésére terjedt ki, különös tekintettel az Észak-alföldi régió gazdasági-társadalmi életében ma is nagy jelentőséggel bíró agrárgazdaságra és annak vidékfejlesztő hatásaira. Az Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma régióban betöltött szerepköreit a Centrum regionális kapcsolataira fókuszálva vizsgáltuk. A régió legnagyobb agrár-felsőoktatási intézménye több mint 300 hazai és 200 külföldi céggel, vállalattal áll kapcsolatban (Mohácsi 2008a). Egy saját szerkesztésű kérdőív segítségével kérdeztünk több mint 200 agráriumban dolgozó vállalatvezetőt az egyetemen végzett hallgatók tudásáról és annak gyakorlati használhatóságáról, az agrárfelsőoktatás helyzetéről, valamint az intézményről alkotott véleményükről. A kérdőíves adatfelvétel mellett a gazdasági, társadalmi élet kiemelkedő szereplőivel, menedzserekkel, vállalkozókkal, gazdasági kamarák vezetőivel, nagyvállalatok tulajdonosaival mélyinterjúkat készítettünk. Az Észak-alföldi régió három megyéjében összesen 206 értékelhető kérdőívet dolgoztunk fel. A kérdőívet dimenziókra bontottuk: humán erőforrás, kulcskompetencia, AMTC regionális funkció, elvárás, innováció, továbbképzés. A kérdőíves vizsgálatokból kiderült, hogy az Agrár- és Műszaki Tudományok Centrumában szerzett tudást a vállalatvezetők hasznosnak és értékesnek ítélik. A Centrummal szemben támasztott szakmai elvárások és szakmai vélemények szorosan összefüggenek egymással. A Centrum karai olyan kompetenciával rendelkező hallgatókat bocsátanak ki, akiknek egyenlő esélyük van az elhelyezkedésre a különböző méretű és tulajdonviszonyú agrárvállalkozásoknál. A munkaerő toborzás módszere és a vállalkozások nagysága között összefüggés van. Az Agrár- és Műszaki Tudományok Centrumánál szerzett innovatív tudás más-más területei kerülnek előtérbe a vállalkozások nagysága, tulajdonformája és tevékenységi köre szerint.

A vállalkozások véleménye hét fokozatú skálán egy tényező kivételével öt feletti átlagot kapott, az értékek rendre 4,81–6,26 között alakultak (3. ábra). A legkedvezőbb megítélést a szakmai ismeretek (6,26), a szakmai szemlélet (6,00) és a gyakorlati ismeretek (5,6) kapta. Öt alatti átlagértéket egyedül az emberekkel való bánásmód (4,81) kapott. A hallgatók is a szakmai ismereteket emelték ki a legpozitívabban (5,16), körükben viszont az összes többi készség öt alatti átlagot kapott. A munkáltatók és a diákok is a szakmai ismereteket, szakmai szemléletet és a kommunikációs ismereteket tartják az egyetem által kialakított három legfontosabb készségnek, míg a hallgatók szerint a nyelvtudást (3,42), a vállalatok, cégek véleménye szerint pedig az emberekkel való bánásmódot fejleszti legkevésbé eredményesen az intézmény. A munkaadói oldalról a gyakorlati ismeretek megítélése sokkal kedvezőbb (harmadik

hely), mint amelyet a hallgatók véleményében kaptunk (nyolcadik hely). A vállalkozók a nyelvtudást és a gyakorlati ismereteket sokkal kedvezőbben értékelték, mint a hallgatók.

3. ÁBRA

*A vállalkozások és a hallgatók oktatásról alkotott véleményének összehasonlítása
(Comparison's Vocational Opinions is Compared about the Teaching)*



Forrás: Mohácsi (2008a).

Azoknak a hallgatóknak van esélyük a munkaerőpiacon elhelyezkedni, akik megfelelő önismerettel rendelkező nyitott személyiségek, kreatívak, problémamegoldó készséggel bírnak, érdeklődőek, kommunikatívak, megfelelő szakmai felkészültségük van. A megfelelő szakmai és informatikai ismeretek és a kommunikációs készség (idegen nyelven is) együttese a szakmai felkészültséget jellemzi, mellyel összefügg a jó szervezőkészséggel rendelkező, menedzsment szemléletű, társadalmi és gazdasági ismeretekkel rendelkező személyiség. Ez utóbbi képességekkel bíró személyek alkalmasak különböző szintű vezető pozíciók betöltésére. A vállalkozások által elvárt ideális munkaerő megfelelő szintű gyakorlati tapasztalattal is rendelkezik (Mohácsi 2008b).

A nyelvi kompetencia szerepe az elhelyezkedésben

A felsőoktatási intézmények számára egyre fontosabb, hogy hallgatóikat olyan végzettséggel, tudással és készségekkel lássák el, amelyek hiányoznak a munkaerőpiacról, napjainkban pedig szükségessé vagy elengedhetetlenné válnak. A munkaerőpiac telítődésével, különösen a diplomás kínálati oldal növekedésével, egyre értékesebbé válnak az alapvégzettségen, szakmai tudáson kívüli munkahelyi kom-

petenciák, amelyek állaspályázatokon versenyelőnyt biztosíthatnak. A kompetenciák sorában kitüntetett szereppel bír az idegennyelv-tudás, az idegen nyelvek ismeretével megalapozott kommunikációs készség. Az Észak-alföldi régió vállalatai, szervezetei idegennyelv-tudásra vonatkozó elvárásainak elemzését végző kutatás legfontosabb célja annak elősegítése volt, hogy a felsőfokú képzésben folyó idegen nyelvi, ezen belül szaknyelvi oktatás rugalmasan alkalmazkodjon a felhasználói oldal igényeihez. Az idegen nyelvek tanulása ma már elsősorban szakmai célból történik, ezért az oktatásnak is a szakmai célokhoz kell igazodnia (*Eurobarometer* 2006).

A foglalkoztatási gondokkal küzdő régiók számára különösen fontos a munkaerő-re vonatkozó igények ismerete. A munkahelyteremtő külföldi beruházások előnyben részesítik azokat a régiókat, ahol a munkaerő magas képzettséggel és korszerű ismeretekkel rendelkezik. Külföldi beruházások esetében természetes elvárás az idegennyelv-tudás. A munkaadói oldal igényeinek alapos megismerése és a képzés foglalkoztatói igényekkel történő harmonizálása a helyi vállalatok számára is fontos. Egy régió versenyképességét erőteljesen befolyásolja az adott terület vállalati szektorának teljesítménye (*Hajdú* 2007b). Az elméleti, szakirodalmi elemzéseket kiegészítő és alátámasztó, empirikus vizsgálatok segítségével arra kerestük a választ, hogy az észak-alföldi munkaadók, a munkahelyi nyelvhasználat alapján az idegen nyelvi készségek és feladatok közül melyeket érzik fontosnak, milyen munkahelyi feladatok esetén szükséges idegennyelv-tudás, valamint, hogy melyek azok az idegen nyelvek, amelyeket a diplomásokat foglalkoztató szervezetek jelenlegi, illetve jövőbeli tevékenysége igényel.

Az elemzés célja a munkaerő-piaci igények témaspecifikus feltérképezése, a szükségletek kielégítését szolgáló gyakorlati szempontú elemzések elvégzése, és az eredmények beépítése a régió felsőoktatásának idegen nyelvi, illetve szaknyelvi tanterveibe. A téma feldolgozását szolgáló kutatómunka megalapozását jelentette egy, a munkaadóknak szóló kérdőív célirányos összeállítása, amely a diplomás alkalmazottakkal szemben támasztott elvárásokat méri fel az Észak-alföldi régióban. A kérdések elsősorban az iskolai végzettségen kívüli munkahelyi kompetenciákra, azon belül pedig az idegennyelv-ismeretre vonatkoztak, ezért irányított mintavétellel, csak az idegennyelv-tudást igénylő feladatokkal bíró munkaadókat kérdeztünk meg. A mintában lévő 112 foglalkoztató 21%-a mezőgazdasági, 14%-a feldolgozóipari, 12–12%-a közigazgatási, illetve ingatlan vagy egyéb gazdasági szolgáltató, 10%-a kereskedelmi, ugyancsak 10%-a oktatás, képzés, 6%-a logisztikai, postai vagy távközlési, 4–4%-a pénzügyi, vendéglátó, illetve építőipari, 3%-a pedig energia ellátással kapcsolatos területen tevékenykedik. Tulajdonosi viszonyok alapján 71%-uk magántulajdonban lévő cég – ebből 50% magyar, 16% külföldi és 5% részben külföldi tulajdonú –, 22%-uk költségvetési, 7%-uk pedig nonprofit szervezet. A szervezeti méretet tekintve 14% alkalmaz 1–9 főt, egyharmaduk–egyharmaduk 10–49, illetve 50–249 főt, 21% pedig 250 vagy annál több főt. A válaszokat összesítve, illetve a gazdasági ágak, a létszám-kategóriák és a tulajdonosi forma alapján elemeztük.

A kérdések egyik csoportja az idegen nyelv oktatásának tananyagába is beépíthető készségeket vizsgálta. A foglalkoztatók összesített eredménye alapján megállapított-

tuk, hogy legfontosabb készségként kiemelkedik a problémamegoldás: ezt a munkaadók ötös skálán átlagosan 4,3-ra értékelték. A kompetenciák munkahelyi súlya és a velük való elégedettség között legnagyobb különbséget szintén a problémamegoldó készség esetében tapasztaltunk. A munkavállalók képességeire, készségeire vonatkozó elvárások főképpen a mikro és nagy szervezeteknél tértek el az átlagértéktől. A kommunikációs készségek blokkján belül pedig szignifikáns különbség mutatkozott a gazdasági ágak között; kiemelkedően fontosnak bizonyult a pénzügy, ezt követően pedig az oktatás területén.

Az idegen nyelvi készségeket (magas szintű általános idegennyelv-tudás, magas szintű szaknyelvtudás, jó tárgyalási készség, interkulturális kommunikációs készség, magabiztosság és kezdeményező-készség az idegen nyelv használatában) hozzávetőleg azonos jelentőségűnek ítélték, ami a képzés szempontjából alapvető fontosságú információ. Az Észak-alföldi régió munkaadóinál a szaknyelv iránti szükségletet vizsgálva a nemzetgazdasági területeknek két csoportját különíthetjük el: szakmai idegennyelv-ismeretre legkevésbé az oktatásban és a vendéglátásban van szükség, ezeken a területeken elsősorban az általános kommunikációs készség az elvárt. A magas szintű szakmai nyelvtudásra legnagyobb szükség a kereskedelemben van: a kereskedelemben, különösen a külkereskedelemben a speciális kereskedelmi kifejezések, klauzulák ismerete nélkül szinte értéktelennek mondható a nyelvismeret. Az idegennyelv-tudást igénylő munkahelyi feladatok közül a levelezés és a telefonálás bizonyult a leggyakoribbnak.

A jelenleg használt nyelveket tekintve az Észak-Alföldön, minden nemzetgazdasági ágban az angol a domináns idegen nyelv (81%), a német és az orosz nyelv aránya viszont gazdasági áganként eltérő. A nyelvhasználatra vonatkozó, összesített adatok alapján a német nyelv a második (51%), az orosz pedig a harmadik (37%) leggyakrabban használt idegen nyelv a régióban. A német nyelvet az átlagostól gyakrabban használják a vendéglátásban és az oktatásban, az orosz pedig a kereskedelemben és a vendéglátásban. A jövő szempontjából hasznosnak vélt idegen nyelvek közé azokat sorolták a munkáltatók, amelyeket jelenleg nem használnak, de a jövőre nézve – új üzleti, együttműködési lehetőségeknél – hasznosnak vagy szükségesnek ítélnék meg. E tekintetben elsősorban az orosz nyelv iránti igényt prognosztizálták a munkaadók (4. ábra).

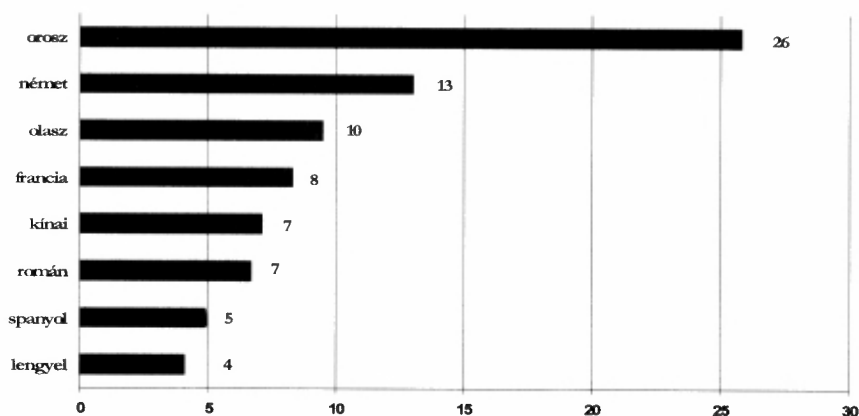
A jelenlegi munkahelyi nyelvhasználatra építve, a foglalkoztatók 87,9%-a – első helyen – angol nyelvtudást követel meg új alkalmazott felvételekor. A leggyakoribb idegen nyelvi elvárás az angol középfokú nyelvtudás. Ennek alapján kijelenthető, hogy az angol nyelv kulskompetenciának minősül az Észak-alföldi régió diplomás munkaerőpiacán.

Az idegennyelv-tudás ellenőrzésének arányait létszám-kategória és tulajdonosi viszonyok alapján vizsgáltuk meg. Az ellenőrzéshez az alábbi kategóriák közül választhattak a válaszadók: nyelvvizsga-bizonyítványt kérnek; nem ellenőrzik a nyelvtudást; illetve a kiválasztási folyamat során ellenőrzik azt. Ez utóbbi választása esetén további öt kategória segítségével pontosíthatták a vállalatok a választ: a felvételi beszélgetés idegen nyelven zajlik, fordítást kell végezni, szakmai levelezésben való jártasságot kell

bizonyítani, adott idegen nyelven zajlik a felvételi elbeszélgetés, egy munkacsoport tagjaként problémamegoldó feladatban kell részt venni. A nyelvtudás ellenőrzésének hiánya leginkább a mikroszervezeteknél jellemző (31,2%), majd a kis szervezeteknél (16,6%). Az 50–249 főt alkalmazó foglalkoztatóknál ez az arány 13,6%, a nagy szervezeteknél 4,3%, azaz a munkahely létszám-kategóriájával fordítottan arányos. A nyelvvizsga-bizonyítványokkal történő nyelvtudás ellenőrzés gyakorlata a létszám-kategóriával arányosan növekszik: 1–9 fő közötti szervezeteknél 25%, 10–49 főt alkalmazó munkahelyeken 30,5%, 50–249 fő esetén 43%, 250 foglalkoztatott felett viszont már 57%. A munkáltatók 13,5%-a egyáltalán nem ellenőrzi az idegennyelv-tudást (még a nyelvvizsga-bizonyítványt sem kéri bemutatni), annak ellenére, hogy a vizsgálatban részt vett minden vállalatnál, illetve intézménynél végeznek nyelvtudást igénylő feladatokat. A foglalkoztatók jelentős része csak a nyelvvizsga-bizonyítványt tekinti meg. Ez rontja a valódi nyelvtudás és főleg a szaknyelvi tudás megszerzésének motivációját.

4. ÁBRA

A jövőben hasznosnak ítélt idegen nyelvek százalékos aránya az összesített eredmények alapján
(In the Future Useful Foreign Languages Percental Rate by Totalised Results)



Forrás: Hajdú (2007a).

N=65

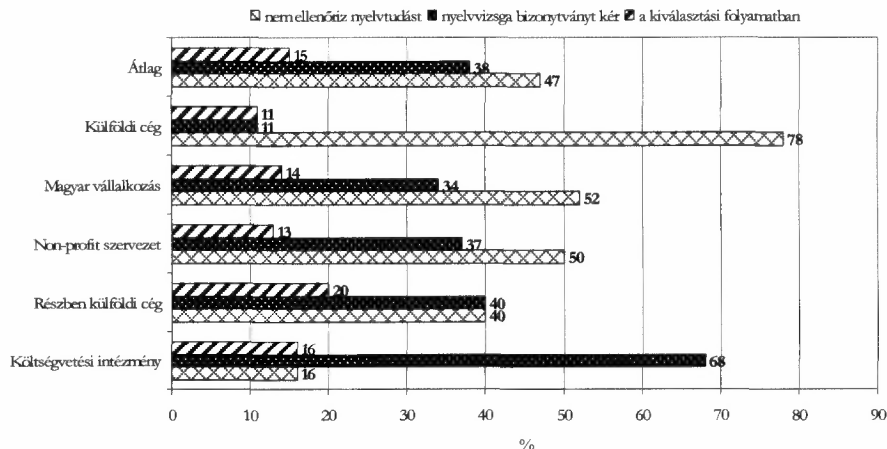
A munkahely tulajdonosi formája is meghatározza, hogy a felvételi eljárásban ellenőrzik-e a valódi nyelvtudást (5. ábra). Leginkább a teljesen külföldi tulajdonú cégek (78%) azok, ahol a jelentkezők nyelvtudását a felvételi eljárás során ellenőrzik. A magyar vállalatok és a nonprofit szervezetek is meglehetősen nagy arányban (52%, illetve 50%) maguk mérik le a jelöltek nyelvtudásának szintjét. Valamivel kisebb ez az arány (40%) a részben külföldi tulajdonú cégeknél. A költségvetési intézményeknél a legalacsonyabb a nyelvtudás valódi szintjének felmérése (16%) és kiugróan magas (68%) a nyelvvizsga-bizonyítványok jelentősége.

Összességében a munkáltatók közel 55%-a értett egyet azzal, hogy a nyelvvizsga-bizonyítványoknál többet ér a nyelvtudás. A tényleges nyelvtudás nyelvvizsga-bizonyítványokkal szembeni elméleti preferenciája kiugróan nagyra értékelt a külföldi (78%) és főleg a részben külföldi tulajdonú vállalkozásoknál (100%). Ennek a kritériumnak a jelentősége a magyar tulajdonú vállalkozásoknál már kevésbé (52%), a nonprofit szervezeteknél pedig még kevésbé (38%) fontos; legkevésbé a költségvetési intézményeknél értékelték ezzel egyet (36%).

5. ÁBRA

A nyelvtudás-ellenőrző módszerek százalékos aránya szervezeti tulajdonosi forma szerint

(Language Knowledge Monitoring Methods Percental Rate by Owner Form)



Forrás: Hajdú (2007a).

N=111

A vizsgálatok eredményei szerint a jövőre vonatkozó munkaerő-piaci tendenciákat leginkább a külföldi tulajdonú vállalatoknál lehet megfigyelni. Megállapítható, hogy az idegennyelv-tudás munkavállalói kulcskompetenciává vált a munkaerőpiacon, valamint kiemelten fontos tényezővé egy régió humántőkéjének megítélésakor (Hajdú 2007a). Az idegennyelv-tudás tekintetében az Észak-alföldi régió jelenleg versenyhátrányban van, e tudás, kompetencia fontosságát a jövőben prioritásként célszerű kezelni.

Összegzés

Az Észak-alföldi régiót Magyarország és az EU legelmaradottabb régiói között tartják számon, melynek központjában magas színvonalú oktató-, kutatómunkát folytató, elismert felsőoktatási intézmény működik. Az egyetemek tevékenységüket közvetlen környezetükkel való kölcsönhatásban fejtik ki, így egyre komolyabb el-

várás a környező gazdasági-társadalmi környezet visszajelzéseinek fokozott figyelemmel kísérése. Ennek az elvárásnak eleget téve a Kerpely Kálmán Doktori Iskola keretei között végzett kutatás a munkaerőpiac szereplőinek véleményét, igényeit és tapasztalatait igyekezett felmérni és elemezni. A vizsgálatok célja, hogy az Észak-alföldi régió versenyképességét meghatározó foglalkoztatási helyzetet feltérképezve a helyzetelemzésen túl javaslatot fogalmazzon meg a Debreceni Egyetemen végző hallgatók felkészítéséhez, hogy a diplomát megszerezve, a megszerzett tudást minél hatékonyabban tudják hasznosítani mind egyéni boldogulásuk, mind a régió társadalmi, gazdasági fejlesztése érdekében. A Debreceni Egyetem a megkezdett kutatások folytatásával, kiteljesítésével az új évezred kihívásaira keresi a válaszokat, melyek minden felsőoktatási intézmény számára képesek fejlődési alternatívát nyújtani.

Irodalom

- Baranyi B.–Nagy J. (2008) A debreceni agrár-felsőoktatás szerepe és lehetőségei a régió fejlődésében. – Fürjné R.K. (szerk.) *140 éves a debreceni gazdasági és agrár felsőoktatás*. Debreceni Egyetem, Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, Debrecen. 43–64. o.
- Eurobarometer (2006) http://www.ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf
- Hajdú Z. (2007a) *Kompetencia elvárások vizsgálata, különös tekintettel az idegennyelv-tudásra az Észak-alföldi régióban*. PhD értekezés. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- Hajdú Z. (2007b) Az idegennyelv-ismeret foglalkoztatás-bővítő szerepe regionális szinten. – *Comitatus*. 3. 29–39. o.
- Kakukné Katona Á. (2002) *Pályakezdő diplomások elhelyezkedési lehetőségei és esélyei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében*. <http://www.ofakht.hu/muh/p/p216.html>
- Laky T. (2004) A munkaerőpiac Magyarországon 2003-ban. – Fazekas K.–Varga J. (szerk.) *Munkaerőpiaci Tükör 2004*. MTA KTI–OFA, Budapest. 15–38. o.
- Majó Z. (2000) A felsőoktatás és a munkaerőpiac kapcsolata. – Farkas B.–Lengyel I. (szerk.) *Versenyképesség–regionális versenyképesség*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, Szeged. 169–186. o.
- Mohácsi M. (2008a) *A Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum oktatási és innovációs szerepének értékelése az Észak-alföldi régióban*. PhD értekezés. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- Mohácsi M. (2008b) Az Agrártudományi Centrum vállalati kapcsolatainak szerepe az innováció tükrében az Észak-alföldi régióban. Regionalitás, területfejlesztés és modernizáció az Észak-alföldi régióban. Debrecen. 219–224. o.
- Regionális fejlesztés 2004–2006*. (2003) Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Területfejlesztési Hivatal, Budapest.
- Rófi M. (2006) *A Debreceni Egyetem szerepe az Észak-alföldi régió versenyképességének erősítésében*. PhD értekezés. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- Vincze Sz.–Rófi M. (2005) Az Észak-alföldi régió versenyképességének statisztikai szempontú megközelítése. – Baranyi B. (szerk.) *Közelítések*. MTA Regionális Kutatások Központja, Debrecen. 195–210. o.